

Нови книги

Обобщение и нов поглед към Родопската металогенна провинция в България

Неотдавна излезе от печат монографията „Родопската металогенна провинция в България“ с автори Владимир Георгиев, Филип Мачев, Александър Влахов, Василка Младенова, Атанас Хиков, Билгин Видинли. Книгата, с обем от 213 страници, е под общата редакция на Владимир Георгиев. Съдържанието е разпределено в увод, 3 основни раздела и заключение с включени 34 фигури и 4 таблици. Ползваната литература е представена от 371 заглавия (229 на кирилица и 142 на латиница) и 44 фондови доклада.

Уводът съдържа: „Металогенна изученост“, „Терминологични бележки и подход“ и „Геоложка основа на металогенната карта в М 1:500 000“. Металогенната изученост е представена на фона на традиционното металогенно райониране на България – Балканска (Старопланинска), Средногорска и Родопска зона, които съвпадат и с тектонската подялба. Показани са основните метални компоненти за трите зони. Авторите смятат за дискуссионни идеите за разпределението на основните рудни находища на нашата територия при контрол от напречни СЗ и СИ разломни зони с различна природа. Взети са под внимание много нови данни за тектониката на България с доказателства за навлачния строеж на нашите земи.

Терминологичните бележки и използваният подход са предизвикана необходимост. Прави впечатление обособеното заместване на някои термини с нови: „рудна формация“ с „вид полезно изкопаемо“, „минерална формация“ с „промишлено-генетичен тип“. Освен това се правят промени и допълнения в схемата, използвана в „Металогенна карта на България в М 1:200 000“ (Нафтали и др., 1992ф). Това се отнася до ранговете на някои металогенни единици и се въвежда нов ранг – руден подрайон. Ранговата подреденост на металогенните единици придобива следния вид в низходящ ред: металогенна зона → руден район → руден подрайон → рудно поле (прогнозна площ) → находище (проявление). Всички те са дефинирани ясно, като се посочват и възможности за известно трансформиране при по-висока степен на изученост. Кратко е представена и геоложката основа на металогенната карта в М 1:500 000 и подходът на нейните съставители (Чешитев, Кънчев, 1989).

С раздела „Тектонска позиция и геоложки строеж на Родопската металогенна провинция“ (15 стр.) се преминава към същинската част на монографията. В него е отразена връзката между металогенния анализ и представите за тектонския строеж. В хронологичен ред са проследени моделите и идеите на различни автори за тектонския строеж на нашите земи, с обяснения за тектонската подялба и единици. По-подробно са разгледани вижданията на Ж. Иванов (1998), Dabovski et al. (2002), Dabovski (2006), Дабовски и Загорчев (2009). Важно допълнение е и алпийската еволюция на Балканския полуостров.

С необходимата детайлност е характеризирани геоложкия строеж на Родопския масив и неговите едва ли не

постоянни единици според почти всички автори: метаморфен фундамент и седиментно-вулканогенни комплекси. Относно метаморфния фундамент авторите описват коректно литостратиграфския и литотектонския модел за неговия строеж. Отделено е и необходимото внимание на дометаморфния магматизъм, поделен на неопротерозойско-палеозойски и младопалеозойски. По изотопни данни са отделени неопротерозойски, старопалеозойски, младопалеозойски, мезозойски и палеогенски магматизъм. Накратко са представени литоложкия състав, геохимичните и петрохимичните особености, както и местата на основното развитие на протолитите, геоложкото време. Геоложката общественост е запозната и се интересува от проблемите и строежа на метаморфния фундамент. Сложният му състав и строеж, невинаги ясните протолити, различните получени възрасти по няколко метода, са в основата на постоянни дискусии. Авторите биха могли да разграничат по-добре двата модела и посочат недостатъците и/или преимуществата им. Така може да се създаде пряко отношение към избора на по-действителен или представяне на аргументиран нов модел. Добре са показани

късноалпийската еволюция и терциерните сводове и понижения, които допълват картината в тектонското развитие.

Разделът „Металогенни епохи и промишлено-генетични типове минерални суровини“ разглежда, съобразно тектонското развитие, докъсно- и късноалпийска металогенна епоха, като втората е разделена на три етапа (ранноекстензионен, късноекстензионен и финален постмагматичен). В предидущите раздели достатъчно подробно е показано геоложкото развитие, но в този раздел се усеща липсата на въвеждащ текст, съдържащ основанията, въз основа на които е предложена схема на металогенни епохи и начин на групиране на промишлено-генетичните типове минерални суровини. Поради слабото икономическо значение на макар и широко разпространените метаморфозирани орудявания (главно различни генетични типове хромови и железни; отбелязани са още титанови, платиноидни, редкоземни, собствено уранови, медни), те са описани ограничено.

Разглеждането на проявленията и находищата от трите металогенни етапа, при водещ признак минерален вид във вече въведените групи от главни и второстепенни орудявания, донякъде е подчинено на подреденост по показател значимост (количествена и качествена) на икономически важния компонент. Приети са наименования на минералния тип за орудяванията по име на основния минерал(и) (напр. баритови, халузит-каолинитови, зеолитови и т.н.), по име на основен(и) елемент(и) (напр. оловно-цинкови, железни, манганови, уранови и т.н.) и от смесен тип (напр. молибден-флуоритови). Това е често явление в българската геоложка литература и може би е невъзможно унифицирането при наименованията. Получава се и двойственост за орудяванията и находищата – напр. антимоново или антимоново. Освен това, смесването на метални и неметални орудявания нарушава последователността в представянето. Общо взето е необходимо да има определен принцип – най-напред метални и след тях неметални (подредени по някой признак – азбучен, значимост, класификационен минераложки или друг) орудявания. Така подредеността ще бъде значително по-добра и монографията ще бъде по-представителна.

Четвъртият раздел е основният по съдържание, обем и научна тежест. Той започва с кратко въведение и представи за регионалната металогенна зоналност, като са разглеждани зоналностите за всеки от трите металогенни етапа. Като посочват границите на Родопската металогенна зона и нейните синоними в литературата, авторите представят подялбата по райони (Огражден-Осоговски, Западнородопски, Централнородопски и Източнородопски) и подрайони. Следва подробно разглеждане по райони по схема: геоложки строеж (единици), металогенни особености (по подрайони, площи, полета, отделни находища и проявления на различни суровини). Без да се влиза в подробности, можем да отбележим схема при представянето на едно рудно поле: местоположение, разломни структури, морфоложки типове рудни тела, минерални типове орудяване (промиш-

лено-генетични типове, минерален състав, стадии на минерализация, зоналност, околорудни изменения, температурни условия на минералообразуване). За съжаление, различният обем и детайлност на информацията, както и други обективни и субективни фактори, не дават възможност за единна схема в описанията на райони, подрайони, полета, находища и проявления.

Авторите са вложили старание в събирането на информация и включването на урановите прояви в това обобщение за металогенията на България. Освен характерни черти, са показани (където съществуват) и взаимоотношенията им с други типове орудявания.

Монографичният труд завършва със стегнато заключение, показващо главните особености на различните находища и проявления. Заключение то ще спечели, ако в него бяха оценени перспективите на тази толкова важна металогенна провинция за България, а също така новото, с което монографията допринася за родната геология.

Списъкът на цитираните и ползваните литературни източници е достатъчно обхванен. Липсата на някои заглавия не е от решаващо значение за информационната пълнота.

Идеята за монографията е на Владимир Георгиев, с която той следва професионалната си линия за обобщения. Може да се приеме, че целта на книгата да обобщи, допълни с новости и представи актуален обзор на металогенията на Родопската зона, в общи линии е изпълнена. Както при всяка монография от подобен тип, при съставянето ѝ се срещат редица трудности. Трябва да признаем трудолюбие то, познанията и отговорността на авторския колектив. С разнообразен състав от специалисти са разглеждани основни направления като геохимия, минералогия, петрология, тектоника, литология и стратиграфия, полезни изкопаеми. Монографията е сполучливо и приемливо изпълнена при стемеж за високо научно равнище. Във всеки раздел се усеща уверен личен и колективен геоложки почерк.

Естествено е в такъв труд да има пропуски и грешки. В някои случаи не е достатъчно да се представят различни позиции, но и да се вземе критично отношение. Липсват основни петрохимични диаграми и геохимия на отделните елементи, като отделни данни за това и за физикохимичните условия на рудообразуване са поставени в текста. Отсъства или е недостатъчна оценката за някои геолого-генетични модели. Структурно-тектонските условия са важна основа при металогенното райониране. И при тях има различни виждания и постановки, авторите на монографията ги представят, но не показват винаги предпочитанията си в използването им за настоящото металогенно райониране.

Независимо от пропуските и грешките, които винаги могат да бъдат допуснати при колективна работа, и то от обобщителен тип, монографията „Родопската металогенна провинция в България“ е полезно четиво в теоретично и практическо отношение. Със сигурност книгата ще бъде посрещната с интерес и ще обогати геоложката литература за България.

Ангел Кунов